

Розділ III. РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, ПОВІДОМЛЕННЯ

Part III. SUMMARIES, REVIEWS, REPORTS

УДК 78.071.1/.2+78.091

М. ЛИСЕНКО ЯК МИСТЕЦЬКИЙ ТА ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ У ЛИСТАХ ЧЛЕНІВ «СТАРОЇ ГРОМАДИ»

Антонова-Колесник Катерина Антонівна, аспірантка,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ
katrinvalentine@gmail.com

Наведено огляд публікацій, у яких досліджено питання мистецької, виконавської, організаторської та громадської діяльності М. В. Лисенка, а також огляд видань, які містять матеріали епістолярної спадщини сучасників композитора, зокрема – «Архів Михайла Драгоманова. Т. 1. Листування Київської Старої Громади з М. Драгомановим (1870-1895 рр.)». Проаналізовано діяльність М. Лисенка з точки зору членів «Старої Громади». Окремо висвітлено роль слов'янських концертів композитора та його вклад у літераторську діяльність даного зібрання. Виявлено можливості вивчення діяльності М. Лисенка під новим кутом зору, враховуючи ґрунтовність інформації, знайденої у виданні.

Ключові слова: М. Лисенко, «Стара Громада», слов'янські концерти, літераторська діяльність, Великий український словник.

Постановка проблеми. У своїх дослідженнях, присвячених діяльності М. Лисенка, науковці часто спираються на епістолярну спадщину. Однак, найчастіше ці джерела не є основними. Бракує аналітичних досліджень, які б зосереджувались на одному певному епістолярному виданні, такому, як «Архів Михайла Драгоманова. Т. 1. Листування Київської Старої Громади з М. Драгомановим (1870-1895 рр.)» [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню питання діяльності композитора, в т.ч. як члена Старої Громади, присвячено низку музикознавчих досліджень, зокрема – дисертація Д. Садовнікової «М. Лисенко і Київська Громада в контексті національно-культурного відродження України другої половини ХІХ – початку ХХ ст.», статті «М. В. Лисенко і слов'янство» та «Перейнятий духом слов'янської пісні» Т. Булат, статті «З когорти героїв людського духу» та «Микола Лисенко – літератор і композитор» Р. Скорульської, книга Г. Курковського «Микола Віталійович Лисенко: піаніст-виконавець», стаття О. Шевчук «Мотиви свята в життєдіяльності Лисенка» та ін.

Робота М. Лисенка як мистецького та громадського діяча згадується також у працях А. Катренка та Я. Катренко «Національно-культурна та політична діяльність Київської громади (60-90-ті рр. ХІХ ст.)» [4], та у І. Дзюби в роботі «Микола Лисенко, його діяльність і стилеві параметри творчості».

Мета статті. У даній статті більшою мірою подані матеріали з видань «Архів Михайла Драгоманова...» (1937 р.) та «Микола Лисенко. Листи» (2004 р.). Для нашого дослідження ці матеріали стали основним джерелом інформації. В роботі вони вперше проаналізовані в аспекті того, яким постає мистецький та громадський діяч М. Лисенко з листів членів «Старої Громади». Дослідження вперше узагальнює інформацію про київські «слов'янські концерти» композитора і подає ґрунтовні дані щодо їх кількості.

Вклад матеріалу дослідження. Про композитора у своїх листах до українського історика, літературознавця й громадського діяча М. Драгоманова пишуть громадівці: В. Антонович, В. Беренштам, П. Житецький та В. Житецька, М. Старицький та С. Старицька, Є. Тригубов та Ю. Цвітковський. Згадано Лисенка і в одному колективному листі.

Серед дописувачів особливу увагу привертають два педагоги, члени-засновники Київського відділення Географічного Товариства – Ю. Цвітковський, постать якого досі майже не висвітлювалась у лисенкознавстві, та П. Житецький, згадуваний до цього, здебільшого, стосовно фольклористичної діяльності Лисенка.

Крім того значний інформаційний пласт становлять коментарі до листів, складені Г. Лазаревським (на той час – співробітник Українського наукового Інституту у Варшаві). Причому, у багатьох випадках він посилається на первинні джерела – спогади сучасників Лисенка, відповідні видання чи пресу. Значну частину поданих у статті коментарів взято з таких джерел, як Архів

М. Драгоманова при Українському Науковому Інституті у Варшаві, «Записки історично-філологічного відділу ВУАН», «Записки Наукового Товариства в Києві»¹, «Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона», газета «Кіевская Старина», «Україна. Науковий журнал українознавства» (К., 1925-1930), «Федір Савченко. Заборона українства 1876 р.» (К., 1930 р.) та ін.

Згадки про композитора у листах «громадівців» охоплюють проміжок 70-х рр. (1870-1872 рр., 1874 р. та 1876-1878 рр.). Це час, коли, за словами А. Катренка, Київська [Стара] громада виступала «ідейним й організаційним центром українського національного руху» [4; 177]. Стосовно М. Лисенка як мистецького та громадського діяча, його товариші у листах до М. Драгоманова торкаються наступних питань:

- організація М. Лисенком у м. Києві благодійних «слов'янських концертів»;
- участь композитора у створенні словника та літературно-видавничій діяльності «Старої Громади»;
- його роль у суботніх зустрічах громадівців.

Особливе значення також мають листи самого М. Лисенка до М. Драгоманова, які заповнюють прогалини у важливих подіях і фактах. Аналізуючи згадки про М. Лисенка у листах членів «Старої Громади», найперше варто зачепити тему, так званих, «слов'янських концертів».

Розглядаючи це питання, звернемось до книги Г. Курковського «Микола Віталійович Лисенко: піаніст-виконавець». У ній автор зазначає: «21 жовтня 1876 року Лисенко дав у Києві свій перший «Слов'янський концерт», який, на його думку, мав стати щорічним [...]. Наступного року, 7 березня, відбувся другий «Слов'янський концерт» [5; 111]. Отже, Г. Курковський називає всього два таких концерти М. Лисенка у Києві. Натомість у листах членів Старої Громади та самого композитора до М. Драгоманова згадуються, зокрема, концерти, організовані М. Лисенком у 1870-1871 рр. та 1876-1877 рр.

Уперше тема подібних концертів виникає у листі М. Лисенка до львівського композитора А. Вахнянина від 9 лютого 1870 р., в якому він просить надіслати збірники слов'янських пісень, потрібні для підготовки: «[...] *вволіть, ласкаві, мою волю: [...] випишіть збірок народних пісень чеських, моравських, сербських, хорватських, словацьких, лядських й своїх галичанських з текстом, мелодією співу та пригравом або й без того [...]*» [10]. Однак, того вечора прозвучали лише моравські пісні зі збірки Ф. Сушіла (1860) [2; 429]. Та вже в наступних концертах М. Лисенка програми збагачуються новими назвами слов'янських пісень [2; 430].

У той же час у Києві діяв Слов'янський комітет, заснований 1869 р. за прикладом аналогічного комітету у Москві. Для збору коштів його члени організовували свої «Слов'янські концерти». Їх програми носили «великодержавний» характер, оскільки орієнтувались на загальноросійський устав Слов'янського благодійного комітету (1858 р.), який здійснював «*благотворение православным и другим славянам*» [3].

У своїх листах український учений-філолог П. Житецький розповідає М. Драгоманову про два слов'янські концерти М. Лисенка у 1871 р. Про перший, що відбувся 6 березня в залі Дворянського зібрання, автор листа згадує побіжно, а щодо його повтору в Міському театрі (19 березня), розповідає більш змістовно: «[...] *хоры в театре вышли не так хорошо, как в 1й раз. Лучше было бы [...] они не совались в другой раз*» [15; 103].

У листі того ж року П. Житецький згадує про тиск Комітету на М. Лисенка: «[...] *его бедного Славянский комитет заставил петь в своем [...] концерте [...] и Коля, увлекаемый струсившим хором, воспевал славу Божию. И знаете ли, кто был орудием славянства? Вашъ другъ Бильбасовъ и ученикъ Вашъ Задерацкий*» [15; 104]. Тут мова, очевидно, йде про студентський хор Київського університету, учасники якого не могли піти проти Слов'янського комітету і двох професорів свого навчального закладу – В. Більбасова та В. Шульгіна. Як свідчить у листі до М. Драгоманова історик В. Беренштам, В. Більбасов влаштовував вистави з декламуванням патріотичних віршів. В одному з них він змусив брати участь хор М. Лисенка: «[...] *следствием было распадение и уничтожение хора*» – пише автор листа [7; 46]. А восени 1872 р. М. Лисенко створює «Товариство аматорів хорового співу», хор якого співав під керівництвом композитора в подальших концертах.

Варто зазначити, що, не зважаючи на вимушену співпрацю М. Лисенка з Київським Слов'янським комітетом, композитор, влаштовуючи подібні концерти, мав перед собою іншу мету – пропагування музики слов'янських народів. Тому, можна твердити, що, створюючи «Товариство аматорів хорового співу», М. Лисенко прагнув зробити свої слов'янські концерти незалежними від діяльності Комітету, і це йому більшою мірою вдалося. Склалася не однозначна ситуація щодо освітлення в лисенкознавчих працях слов'янських концертів композитора, влаштованих у 1876-1877 рр. Існують деякі вагання відносно їх кількості.

У 1875-76 рр. Комітет, як і раніше, проводить активну концертну діяльність, яка часто перешкоджає мистецькій діяльності М. Лисенка. Доказом цього є наступні дописи у листах громадянців.

Український філолог та історик Є. Тригубов у листі до М. Драгоманова від 21 вересня 1876 р. повідомляє, що *«устраиваются на днях два концерта в пользу славян: один под руководством [...] Пётра, а другой под началом Николая Витальевича [...]»* [9; 184]. Отже, на початку планувались два окремих концерти: хору М. Лисенка і хору музиканта-аматора В. Пётра, до якого безпосереднє відношення мав секретар Комітету – М. Задерацький. Саме за допомоги останнього підпільно помічником голови Слов'янського комітету було обрано В. Шульгіна [8; 74; 30], який був однодумцем М. Задерацького у ставленні до М. Лисенка.

Цього разу вони перешкождали виступу хору композитора у Міському театрі. В. Беренштам у листі повідомляв М. Драгоманову: *«[...] компромиссъ могъ быть заключенъ лишь на основаніи удаленія хора Лысенка и замѣны хоромъ Петра [...] Концертъ [Лисенка] былъ отложенъ и состоялся лишь въ субботу 16 октября [...]»* [8; 74-75].

Сам М. Лисенко пише про це в листі до М. Драгоманова від 18 листопада так: *«[...] одбули концерта на користь славьян, до котрого лаштувалися щось із місяць, [...] бо раз Сетов мутив і водив з театром, а вдруге й друзі наші Ш[ульгін], З[адерацький] і К^о. хтіли були спинити, щоб я не грав; треба, бач, ёго (Лисенка) вговтати, въ какой [...] мЪрЪ участіе его необходимо [...]»* [12].

Також постає питання, чи належить до слов'янських концерт М. Лисенка цього ж мистецького сезону, який відбувся 7 березня 1877 р. Адже, на відміну від Г. Курковського, ні сам композитор [13], ні В. Антонович [6; 19] у своїх листах до М. Драгоманова не називають його «слов'янським». М. Лисенко говорить про нього, як про «роковий» (щорічний). Хоча, разом із тим, зі слів композитора – на ньому звучали моравські пісні [13].

Так чи інакше, проти цього концерту також інтригував вище згаданий київський оперний антрепренер Й. Сетов: *«[...] концерт зпершу був оголошений на суботу 5-го Марта, але Сетов [...], боячись за оперний збір свій у неділю, підвів мені фука. Заборонив артистам і артисткам співати у мене. [...] Так само він, віддавши театр з орк. за 200 к., наклав ще 100 з гори»* [13]. Невдалим відносно грошового збору концерт був і через плітки, *«ніби Украйнофили мають якусь величезну демонстрацію супроти Уряду вчинити за той указ, котрий забороняє усе українське»* [13]. Однак, Г. Курковський зазначає, що всупереч перешкодам, під час цього концерту композитор вкотре досяг своєї основної мети: *«Вся обстановка концерту і реакція слухачів яскраво демонстрували важливе суспільно-політичне значення, якого набули концерти Лисенка»* [5; 112].

Таким чином, можемо стверджувати, що, попри активний спротив Київського Слов'янського комітету, Лисенко знаходив можливість організувати власні слов'янські концерти.

Літераторська діяльність М. Лисенка у листах членів Старої Громади представлена двома напрямками – робота над Великим українським словником та переклад загальнодоступних підручників.

Важливу інформацію стосовно словника подано у коментарях до видання «Архів Михайла Драгоманова. Т. 1. Листування Київської Старої Громади з М. Драгомановим (1870-1895 рр.)»: *«Працю тут провадилось у двох напрямках: поповнювався вже зібраний матеріял виписаними з етнографічних збірок та творів ріжних авторів, а також записаними безпосередньо з народніх уст [...] окремими словами з прикладами до них [...] Цією роботою відав П. І. Житецький. Рівнобіжне з тим вирішено скласти менший словник, для цього з зібраного матеріялу певна комісія [...] вибирала більш-менш певні слова, перекладала їх, додаючи іноді приклади, [...] На чолі цієї комісії стояв О. І. Лоначевський»* [1; 349] (О. Лоначевський-Петруняка – учитель Новгородсіверської гімназії [1; 348]).

Першу згадку про роботу над словником знаходимо у листі П. Житецького до М. Драгоманова від 1 грудня 1870 р.: *«[...] мы получили побужденіе заняться словаремъ, въ некоторой возможности издать оный»* [14; 93]. Ще 1861 р. такий задум мав П. Куліш. Однак, затримав це видання, довідавшись про намір К. Шейковського видавати «Южнорусскій Словарь». А 1864 р. матеріали, зібрані Кулішем, було передано Старій Громаді [1; 381].

12 жовтня 1876 р. М. Лисенко повідомляє М. Драгоманову: *«Доси зроблено букв 5 зовсім, у другій редакції, а у першій редакції теж букв 4-5 є. Я з инчими зходимось для першої редакції на вибірку слів. [...] Страшенно багато праці [...]»* [11].

Маємо підстави зробити висновок, що, беручи участь у підготовці словника, М. Лисенко займався дуже кропіткою працею. З того, що він – музикант, а не філолог за освітою – погодився на цю роботу і усвідомлював її важкість, можемо судити про широту його ерудиції і переконаність у вагомості появи такого видання у ті часи на території Російської імперії.

Про переклад підручників для початкових шкіл із серії «Первоначальные ученики» в листі від 18 (30) листопада 1876 р. М. Лисенко пише до М. Драгоманова: «[...] *постала вельми добра думка перекласти серію Первон[ачальных] Учеб[ников].* [...]»

Мені впала Геологія, яко натуралістові [тобто, як кандидату природничих наук – прим. А. К.], [...] і я з великим ухиттям припав до роботи. Чимало переклав. Доводилося й читати вже де-не-де» [12] (мова йде про Підручник з геології А. Гейки, 1876 р.) [18; 14].

Про роботу над ним у 1876-1877 рр. повідомляє М. Драгоманову і Ю. Цвітковський. «[...] *особенно успѣшно работает Коля Л[исенко]. Прелесть, как онъ переводитъ. Я ничего подобного до сихъ поръ не читалъ, и усердно очень работает. Другіе переводы по достоинству значительно ниже»* [16; 208]. Через пів року Ю. Цвітковський розповідає про перші результати: «*Учебники 2 переведены изъ серіи (Антиповичъ и Коля)*» [17; 228].

Отже, діяльність М. Лисенка охоплювала не лише музичну, але й літераторську практику. І, якщо у питанні перекладу підручника з геології М. Лисенко торкався свого часу глибоко вивченої природознавчої сфери, то стосовно участі у підготовці Великого українського словника, можна говорити про філологічне обдарування композитора, хоч він і не мав відповідної освіти.

Також варто окремо відзначити згадки про участь М. Лисенка у так званих «суботах», по яких члени «Старої Громади» збирались разом. П. Житецький неодноразово протягом 1870-71 рр. писав М. Драгоманову про те, що часто ці зустрічі проходять у домі подружжя Лисенків [14]. Поліція пильно слідкувала за «громадівськими» суботами, небезпідставно гадаючи, що на них обговорювались гострі політичні теми; зачіпались питання розвитку та пропагування української культури. Тут члени Старої Громади і їх близьке оточення розглядали існуючі можливості видання творів рідною мовою за межами Російської імперії; планували найближчі мистецькі заходи, спрямовані на популяризацію української музики. Сам факт того, що подібні вечори проходили в оселі композитора, говорить про усвідомлення М. Лисенком їх важливості, і про його готовність ризикувати заради такої справи загостренням уваги поліції до себе.

Висновки. Отже, ознайомившись із листуванням членів Старої Громади, можна зробити висновок, що згадки про М. Лисенка у їх листах дають неповну, але ґрунтовну інформацію про важливі аспекти його громадської та мистецької діяльності, а також відкривають нові сторінки у вивченні широкого кола зацікавлень та пріоритетів композитора. З вивчених матеріалів випливає, що громадівців об'єднували спільні цілі, і прагнення і досить близьке сприйняття подій оточуючого їх мистецького простору.

Варто зазначити, що досліджене нами видання є досить інформативним для науковців, які досліджують питання мистецько-громадської діяльності М. Лисенка, зокрема тому, що у своїх листах «громадівці» повідомляють факти, відомі лише вузькому колу оточення композитора. Окрім цього, «Архів...» дає можливість дізнатися одразу кілька точок зору відносно тієї чи іншої особи або явища тогочасного громадського і культурного життя Києва, в т.ч. і стосовно аспекту діяльності М. Лисенка. Це робить видання особливо цінним.

Примітки

¹ Тут і далі збережено орфографію назв видань та листів.

Список використаної літератури

1. *Архів Михайла Драгоманова.* – Т. 1 : Листування Київської Старої Громади з М. Драгомановим (1870-1895 рр.). – Варшава. – 1937. – 445 с.
2. *Булат Т. П.* М. В. Лисенко і слов'янство (До історії українсько-слов'янських музичних зв'язків) / Т. П. Булат // Славистичний зб. – К. : Видавництво АН УРСР, 1963. – 446 с.
3. *Вікіпедія – вільна енциклопедія* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.m.wikipedia.org/wiki>
4. *Катренко А., Катренко Я.* Національно-культурна та політична діяльність Київської громади (60-90-ті рр. XIX ст.) / Катренко А., Катренко Я. – К., 2003. – 180 с.
5. *Курковський Г. В.* Микола Віталійович Лисенко: піаніст-виконавець / Г. В. Курковський. – К. : Муз. Україна, 1973. – 151 с.
6. *Лист В. І. Антоновича до Л. М. Драгоманові* № 9 від 11 березня 1877 р. // Архів М. Драгоманова. – Т. 1 : Листування Київської Старої Громади з М. Драгомановим (1870-1895 рр.). – Варшава, 1937.
7. *Лист В. Л. Беренштама до М. П. Драгоманова* № 22 від 25 травня 1871 р. // Архів М. Драгоманова. – Т. 1 : Листування Київської Старої Громади з М. Драгомановим (1870-1895 рр.). – Варшава, 1937.
8. *Лист В. Л. Беренштама до М. П. Драгоманова* № 31 від 24 жовтня 1876 р. // Архів М. Драгоманова. – Т. 1 : Листування Київської Старої Громади з М. Драгомановим (1870-1895 рр.). – Варшава, 1937. – С. 68-79.

9. *Лист Є. К. Тригубова до М. П. Драгоманова* № 91 від 21 вересня 1876 р. // Архів М. Драгоманова. – Т. 1 : Листування Київської Старої Громади з М. Драгомановим (1870-1895 рр.). – Варшава, 1937.
10. *Лист М. В. Лисенка до А. К. Вахнянина*. – № 37 від 9 лютого 1870 р. // Микола Лисенко. Листи / [упоряд. Р. М. Скорульська]. – К. : Муз. Україна, 2004.
11. *Лист М. В. Лисенка до М. П. Драгоманова* № 63 від 12 жовтня 1876 р. // Микола Лисенко. Листи / [упоряд. Р. М. Скорульська]. – К. : Муз. Україна, 2004. – С. 114-115.
12. *Лист М. В. Лисенка до М. П. Драгоманова* № 65 від 18 (30) листопада 1876 р. // Микола Лисенко. Листи / [упоряд. Р. М. Скорульська]. – К. : Муз. Україна, 2004. – С. 116-117.
13. *Лист М. В. Лисенка до М. П. Драгоманова* № 67 від 12 березня 1877 р. // Микола Лисенко. Листи / [упоряд. Р. М. Скорульська]. – К.: Муз. Україна, 2004. – С. 120-121.
14. *Лист П. І. Житецького до Л. М. і М. П. Драгоманових*. – № 38 від 1 груд. 1870 р. // Архів М. Драгоманова. – Т. 1 : Листування Київської Старої Громади з М. Драгомановим (1870-1895 рр.). – Варшава, 1937.
15. *Лист П. І. Житецького до М. П. Драгоманова і В. С. Житецької до Л. М. Драгоманової* № 42 від 25 берез. 1871 р. // Архів Михайла Драгоманова. – Т. 1: Листування Київської Старої Громади з М. Драгомановим (1870-1895 рр.). – Варшава, 1937. – С. 103-105.
16. *Лист Ю. Ю. Цвітковського до М. П. Драгоманова* № 102 від 9 груд. 1876 р. // Архів М. Драгоманова. – Т. 1 : Листування Київської Старої Громади з М. Драгомановим (1870-1895 рр.). – Варшава, 1937. – С. 203-210.
17. *Лист Ю. Ю. Цвітковського до М. П. Драгоманова* № 107 від 7/19 липня 1877 р. // Архів М. Драгоманова. – Т. 1: Листування Київської Старої Громади з М. Драгомановим (1870-1895 рр.). – Варшава, 1937.
18. *Скорульська Р. М.* Микола Лисенко – літератор і композитор // Літературно-худож. та сусп.-політ. журн. – К., 2012. – № 11. – С. 144-147.

References

1. *Arkhiv Mykhaila Drahomanova*. – Т. 1: Lystuvannia Kyivskoi Staroi Hromady z M. Drahomanovym (1870-1895 rr.). – Varshava. – 1937. – 445 s.
2. *Bulat T. P.* M. V. Lysenko i slovianstvo (Do istorii ukrainsko-slovianskykh muzychnykh zviazkiv) / T. P. Bulat // Slavistychnyi zbirnyk. – К. : Vydavnytstvo Akademii Nauk Ukrainkoi RSR, 1963. – 446 s.
3. *Vikipediia – vilna entsyklopediia* [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://ru.m.wikipedia.org/wiki>
4. *Katrenko A., Katrenko Ya.* Natsionalno-kulturna ta politychna diialnist Kyivskoi hromady (60-90-ti rr. KhIKh st.). – К., 2003. – 180 s.
5. *Kurkovskiy H. V.* Mykola Vitaliiiovych Lysenko: pianist-vykonavets. – К. : Muzychna Ukraina, 1973. – 151 s.
6. *Lyst V. I. Antonovycha do L. M. Drahomanovoi* № 9 vid 11 bereznia 1877 r. // Arkhiv Mykhaila Drahomanova. – Т. 1: Lystuvannia Kyivskoi Staroi Hromady z M. Drahomanovym (1870-1895 rr.). – Varshava, 1937.
7. *Lyst V. L. Berenshtama do M. P. Drahomanova* № 22 vid 25 travnia 1871 r. // Arkhiv Mykhaila Drahomanova. – Т. 1 : Lystuvannia Kyivskoi Staroi Hromady z M. Drahomanovym (1870-1895 rr.). – Varshava, 1937.
8. *Lyst V. L. Berenshtama do M. P. Drahomanova* № 31 vid 24 zhovtnia 1876 r. // Arkhiv Mykhaila Drahomanova. – Т. 1: Lystuvannia Kyivskoi Staroi Hromady z M. Drahomanovym (1870-1895 rr.). – Varshava, 1937. – 68-79 s.
9. *Lyst Ye. K. Tryhubova do M. P. Drahomanova* № 91 vid 21 veresnia 1876 r. // Arkhiv Mykhaila Drahomanova. – Т. 1 : Lystuvannia Kyivskoi Staroi Hromady z M. Drahomanovym (1870-1895 rr.). – Varshava, 1937.
10. *Lyst M. V. Lysenka do A. K. Vakhnianyna* № 37 vid 9 liutoho 1870 r. // Mykola Lysenko. Lysty / [uporiad. R. M. Skorulska]. – К. ; Muz. Ukraina, 2004. – S. 85.
11. *Lyst M. V. Lysenka do M. P. Drahomanova* № 63 vid 12 zhovtnia 1876 r. // Mykola Lysenko. Lysty / [uporiad. R. M. Skorulska]. – К. : Muz. Ukraina, 2004. – S. 114-115.
12. *Lyst M. V. Lysenka do M. P. Drahomanova* № 65 vid 18 (30) lystopada 1876 r. // Mykola Lysenko. Lysty / [uporiad. R. M. Skorulska]. – К. : Muz. Ukraina, 2004. – S. 116-117.
13. *Lyst M. V. Lysenka do M. P. Drahomanova* № 67 vid 12 bereznia 1877 r. // Mykola Lysenko. Lysty / [uporiad. R. M. Skorulska]. – К.: Muz. Ukraina, 2004. – S. 120-121.
14. *Lyst P. I. Zhytetskoho do L. M. i M. P. Drahomanovykh* № 38 vid 1 hrudnia 1870 r. // Arkhiv Mykhaila Drahomanova. – Т. 1: Lystuvannia Kyivskoi Staroi Hromady z M. Drahomanovym (1870-1895 rr.). – Varshava, 1937.
15. *Lyst P. I. Zhytetskoho do M. P. Drahomanova i V. S. Zhytetskoi do L. M. Drahomanovoi* № 42 vid 25 bereznia 1871 r. // Arkhiv Mykhaila Drahomanova. – Т. 1 : Lystuvannia Kyivskoi Staroi Hromady z M. Drahomanovym (1870-1895 rr.). – Varshava, 1937. – S. 103-105.
16. *Lyst Yu. Iu. Tsvitkovskoho do M. P. Drahomanova* № 102 vid 9 hrudnia 1876 r. // Arkhiv Mykhaila Drahomanova. – Т. 1: Lystuvannia Kyivskoi Staroi Hromady z M. Drahomanovym (1870-1895 rr.). – Varshava, 1937. – S. 203-210.

17. *Lyst Yu. Iu. Tsvitkovskoho do M. P. Drahomanova* № 107 vid 7/19 lypnia 1877 r. // Arkhiv Mykhaila Drahomanova. – T. 1 : Lystuvannia Kyivskoi Staroi Hromady z M. Drahomanovym (1870-1895 rr.). – Varshava, 1937.

18. *Skorul'ska R. M.* Mykola Lysenko – literator i kompozytor // Literaturno-khudozhnyi ta suspilno-politychnyi zhurnal. – K., 2012. – № 11. – S. 144-147.

Н.В. ЛЫСЕНКО КАК ДЕЯТЕЛЬ ИСКУССТВА И ОБЩЕСТВЕННЫЙ ДЕЯТЕЛЬ В ПИСЬМАХ ЧЛЕНОВ «СТАРОЙ ГРОМАДЫ»

Антонова-Колесник Екатерина Антоновна,
аспирантка, Национальная академия
руководящих кадров культуры, г. Киев

Приведен обзор публикаций, в которых исследован вопрос деятельности в искусстве, исполнительской, организаторской и общественной деятельности Н. В. Лысенко, а также обзор изданий, в которых содержатся материалы эпистолярного наследия современников композитора, в частности – «Архів Михайла Драгоманова. Т. 1. Листування Київської Старої Громади з М. Драгомановим (1870-1895 рр.)». Проанализирована деятельность Н. Лысенко с точки зрения членов «Старой Громады». Особо выделена роль славянских концертов композитора и его вклад в литературскую деятельность этого собрания. Выявлены возможности изучения деятельности Н. Лысенко под новым углом зрения, учитывая основательность информации, найденной в издании.

Ключевые слова: Н. В. Лысенко, «Стара Громада», славянские концерты, литературская деятельность, Большой украинский словарь.

MYCOLA LYSENKO LIKE AN ARTISTIC AND SOCIAL ACTIVIST IN MEMBERS LETTERS OF THE «STARA HROMADA»

Antonova-Kolesnyk Katerina, graduate student,
of National Academy of Managerial Staff
of Culture and Arts, Kyiv

This paper presents a review of publications exploring the question of M. V. Lysenko's art, perform, organize and social activities, and also a review of editions, which contain materials from epistolary heritage of composer's contemporaries. In particular – edition «Архів Михайла Драгоманова. Т. 1. Листування Київської Старої Громади з М. Драгомановим (1870-1895 рр.)». M. Lysenko's activity according to the members of «Stara Hromada» has been analyze. A particular attention is paid to the role of composer's Slavic concerts and his contribution to literary activities of this community. It appears the learning opportunities of M. Lysenko's activity under the new vision angle, considering thoroughness of the information, which had found in edition.

Key words: M. Lysenko, «Stara Hromada», Slavic concerts, literary work, Large Ukrainian dictionary.

UDC 78.071.1/.2+78.091

MYCOLA LYSENKO LIKE AN ARTISTIC AND SOCIAL ACTIVIST IN MEMBERS LETTERS OF THE «STARA HROMADA»

Antonova-Kolesnyk Katerina, graduate student
of National Academy of Managerial Staff
of Culture and Arts, Kyiv

The aim of this paper is to analyze, how did «Stara Hromada» members characterize M. Lysenko in the context of his artistic and social activities in their letters to M. Drahomanov; to generalize of information about composer's Slavic concerts in Kyiv and to provide more thorough data regarding their dating and amount.

Research of methodology. For writing this paper used induction, typological and dialectical methods. This methodological approach had allows us to investigate the question of M. Lysenko's activity as a whole, starting from consideration of separate its parts; to determine its features and character, and also to find a connection between art and social Lysenko's activities.

Results. It appears the learning opportunities of M. Lysenko's activity under the new vision angle, considering thoroughness of the information, which had found in edition. The edition «Архів Михайла Драгоманова...» had name is very valuable and informative for scientists.

Novelty. In this paper at first had been generalized of information about composer's Slavic concerts in Kyiv and provide more thorough data regarding their dating and amount.

The practical significance. This paper allows to look at art and social activities of M. Lysenko by eyed of «Stara Hromada» members, and also it brings clarity to the question of composer's Slavic concerts in Kyiv.

Key words: M. Lysenko, «Stara Hromada», Slavic concerts, literary work, Large Ukrainian dictionary.

Надійшла до редакції 30.11.2016 р.